

Antička kultura hrvatskog Sredozemlja

XI. seminar za školsku mladež

U razdoblju od 23. do 30. srpnja 2005. godine u Starome Gradu na otoku Hvaru održan je XI. seminar za školsku mladež pod nazivom *Antička kultura hrvatskog Sredozemlja*. Seminar je organiziran u suradnji stručnjaka splitskog Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te profesora klasičnih jezika iz Zagreba i Splita i Privatne klasične gimnazije u Zagrebu, a u njegovu su radu sudjelovali učenici zagrebačkih i splitskih klasičnih gimnazija te učenici V. gimnazije u Zagrebu.

Stari Grad, do 13. stoljeća glavno naselje otoka Hvara i sjedište biskupije, upravo je zbog kontinuiteta kulturnog i civilizacijskog razvoja i dragocjene ostavštine iz antičkog razdoblja postao središtem koje od 1995. godine u ljetnim danima okuplja mlade vezane interesom u proučavanju hrvatske spomeničke baštine i tekovina grčke i rimske kulture. Kako su arheološkim istraživanjima i terenskim iskapanjima otkriveni slojevi za koje je ustanovljeno da potječu iz vremena osnivanja grčke kolonije, uz sačuvane tragove podjele zemljišta koje danas predstavlja najbolje sačuvani primjer grčke parcelacije u Sredozemlju, ovogodišnji je seminar održan na temu *Starogradsko polje*. Seminar se sastojao se od niza lektorata, tematskih predavanja i terenskih radionica vezanih uz proučavanje položaja i razvoja naseobine u antici, s naglaskom na proučavanju društvene organizacije grada i svakodnevne djelatnosti poljodjelskog stanovništva. Voditeljica seminaru, dr.sc. Jasna Jeličić-Radonić, ove nam je godine omogućila radne prostorije palače Biankini u samome središtu grada, u čijim se prostorijama nalazi i stalna postava izložbe *Pharos – antički Stari Grad* s predmetima pronađenima u iskapanjima Državne uprave za zaštitu spomenika iz Splita, a pod vodstvom dr. Jeličić-Radonić.

U seminaru je djelovalo pet lektorata tijekom kojih su sudionici u originalu čitali ulomke djela grčke i rimske književnosti vezane uz temu seminaru i svakodnevne poslove antičkog stanovništva na temu poljodjelstva (voditelji prof. I. Belamarić, Split, prof. I. Bidjin, I. Jelić, T. Maleš, J. Vučić, Zagreb). Odabrani ulomci autora rimske književnosti bili su, prema redoslijedu održavanja, sljedeći: Marko Porcije Katon Stariji *De agricultura* I, III 1-5, VI 1-4, LXIV (voditelj prof. I. Bidjin, Privatna klasična gimnazija, Zagreb), Publije Ovidije Nazon *Fasti* IV, 393-444 (voditelj prof. I. Jelić, V. gimnazija, Zagreb), Publije Vergilije Maron *Georgica* I, 231-234, 297-315, 322-327, 340-350 (voditelj prof. T. Maleš, Privatna klasična gimnazija, Zagreb), Gaj Plinije Sekund Stariji *Na-*

turalis historia XI (voditelj prof. I. Šegvić Belamarić, Prva gimnazija, Split). Od grčke su književnosti odabrani ulomci komediografa Aristofana, *Mir* 520-600, 1140-1171 (voditelj prof. J. Vučić, Privatna klasična gimnazija, Zagreb), a koje su učenici i uprizorili pred okupljenom starogradskom publikom na završnoj predstavi u dvorištu palače Biankini.

U tematskim su predavanjima (prof. dr.sc. Bruna Kuntić-Makvić, Filozofski fakultet, Zagreb) sudionici seminara upoznati s antičkom poviješću Staroga Grada uz pregled povijesti razvoja naselja od pretpovijesnih vremena, a s naglaskom na uočavanju njegova statusa i upoznavanju s identitetom domaćeg stanovništva i njegova odnosa s pridošlim grčkim naseljenicima. U muzeju Dominikanskog samostana prof. dr. sc. Kuntić-Makvić upoznala je seminariste s ondje pohranjenom zbirkom spomenika iz grčkog i rimskog razdoblja, uz organizirano predavanje i radionicu u čitanju natpisa. Odabrani su fragmenti spomenika koji svjedoče o društvenoj organizaciji, svakodnevnom životu i kultovima stanovništva Pharosa, a prema kojima su seminaristi podijeljeni u grupe dobili zadatke za ovogodišnje arheološke eseje. Zadatke su izvlačili odabrani predstavnici skupina, a svaka je skupina prema ponuđenim spomenicima i izvorima podataka o njima, spomenutim tijekom seminara i ponuđenima u dodatnoj literaturi, morala sastaviti esej koji bi se bavio razmišljanjima o mogućoj sudbini osoba vezanih uz zadani spomenik. Sudionicima je na raspolaganju bila i priručna knjižnica u Dominikanskom samostanu, dok su ovogodišnji eseji trebali predstavljati rezultat stečenih doživljaja i uvida u antičku kulturu koja se razvijala na hrvatskim otocima iz perspektive maštovitih putnika u prošlost, koji se poistovjećuju s odabranim osobama vezanima uz pojedine spomenike. Za stjecanje ukupnog dojma ove su godine bile organizirane arheološko-etnografske radionice na terenu u vidu obilazaka lokaliteta pod stručnim vodstvom prof. dr. sc. Jeličić-Radonić i suradnika splitskog Konzervatorskog odjela. Najprije se krenulo u obilazak Staroga Grada prilikom kojega su se polaznici susreli s ostacima grčkog i rimskog podrijetla. Obišli su i arheološki lokalitet s vidljivim dijelom gradskih zidina i zidova kuća i ulica iza crkve sv. Ivana, koji je za ovu priliku bio otvoren samo za njih. Naime na ovome su području arheološka iskapanja i istraživanja još uvijek u tijeku, a neprilagođenost terena turističkim obilascima pružila je polaznicima, uz početne probleme vezane uz prepoznavanje ostataka, dragocjeno iskustvo uvida u znanstveno-istraživački terenski rad. U podrumu kuće Tadić-Gramotorov mogli su vidjeti i dijelove kasnorimske utvrde sagrađene od grčkih kamenih blokova. Kao dio obilaska posjećena je i zbirka izložbe *Pharos - antički Stari Grad* u palači Biankini koja sadrži mnoštvo predmeta svakodnevne uporabe, od mnogobrojnih keramičkih proizvoda, vaza, raznoraznih posuda za domaćinstvo sve do udica, nakita i novca. Šetnja je nastavljena uspinjanjem

na Glavicu, brežuljak na sjevernoj strani iznad Staroga Grada, s vidljivim ostacima stare gradine. Veličanstveni pogled s vrha Glavice na Starogradski zaljev i plodnu ravnicu bio je neočekivana nagrada za mučni uspon najavljen *laganom šetnjom*. Predodžba o naseljavanju ovoga područja, izgledu i položaju antičkog naselja sada je bila potpuna. Sljedeći je bio organiziran obilazak Starogradskog polja i posjet lokalitetu na kojemu su pronađeni ostaci antičkog gospodarskog kompleksa – *villa rustica*. Seminaristi su s olakšanjem dočekali vijest kako je obilazak plodnoga polja s ostacima grčke parcelacije organiziran u vidu vožnje autobusom. Raznolike kulture koje se i danas uzgajaju na ovome plodnom području te parcele omeđene suhozidom suvremeni su svjedoci nekadašnjega života stanovnika ovoga područja. Posjet lokalitetu *ville rustice* s vidljivim ostacima preša za ulje i vino upotpunio je doživljaj pročitanih tekstova lektorata i otvorio raspravu o načinu života i djelatnostima kako težaka tako i gospodara poljoprivrednih imanja. Kako je i ovaj lokalitet prilično zapušten, među mladima se povela i rasprava o nedostatnoj brizi naše domovine za kulturnu baštinu, dok su, na spomen nedostatnog kadra potrebna za obavljanje istraživanja, na licima mnogih počeli nicati upitnici. Za upotpunjenje predodžbe obilazak je nastavljen uspinjanjem prema starim selima otoka Hvara, smještenim u planinama s kojima ovo plodno i tamošnjem stanovništvu kroz povijest dragocjeno polje graniči i natapa ga svojim potocima. U Pitivama je posjećen muzej vinokulture u kojemu je simpatični domaćin polaznike upoznao s procesom uzgoja vinove loze i obrade vina. Muzej je, doduše, nekolicinu šokirao, naravno, zapuštenošću, no s druge je strane svojom paučinom i prašinom upotpunio dojam starine. Vrhunac izleta predstavljao je posjet napuštenom selu Humac, starom pastirskom naselju smještenom deset kilometara istočno od Jelse, u kojem su se polaznici seminara u potpunosti upoznali s tehnikom gradnje i izgledom restauriranih građevina u suhozidu. Dugoočekivana okrijepa u konobi s petrolejskim lampama i svijećama, na terasi s pogledom na more, Brač i južnu dalmatinsku obalu s Biokovom pružila je doživljaj nekadašnjeg života u skladu s prirodom.

Posljednja je terenska radionica organizirana posjetom antičkih spomenika Visa. Početno oduševljenje polaznika splasnulo je već u podne, kada su se, kao pravi arheolozi, po gorućem suncu uspinjali trnovitim zaraslim puteljcima u potrazi za starim isejskim zidinama. Slijedilo je razgledavanje javnih termi iz rimskoga razdoblja s dijelovima restauriranog mozaika i prepoznatljivim prostorijama kompleksa. Razgledana je i luka s vidljivim ostacima antičkih kamenih blokova pod morem. Kako nismo imali ronilačku opremu potrebnu za pomnije razgledavanje antičke luke, uputili smo se prema ostacima rimskog teatra, no, zbog nesretnih ga okolnosti nismo mogli razgledati što je izazvalo neočekivano razočaranje seminarista. Terenska je radionica

završena razgledom arheološke zbirke *Issa* uz već zamjetnu iscrpljenost mladih zanesenjaka antičkom kulturom, što je u većoj mjeri razumljivo uzme li se u obzir njihova kritika cjelodnevnog trčanja s jedne strane više obale na drugu, pa opet nazad, a sve u pokušaju za sudjelovanjem u raspravama koje su toga dana, čini se, bile rezervirane samo za stručnjake. Unatoč ponekoj lošoj kritici, veselo raspoloženje i zadovoljstvo posljednjim izletom seminarara povraćeno je popodnevnim kupanjem u viškome moru te slobodnim vremenom u gradu Hvaru prilikom povratka. Veselje se, moramo priznati, proteglo do sitnih noćnih sati, no razdragana je skupina već drugo jutro bila spremna za uvježbavanje završne priredbe na koju su bili pozvani svi zainteresirani Starograđani i turisti. Uz već spomenuto šaljivo uprizorenje ulomaka iz Aristofanova *Mira*, koje je predstavljalo vrhunac priredbe, publici su predstavljani i ulomci prijevoda obrađenih na lektoratima, a iščitani su i svi eseji kako bi se glasovanjem prisutnih proglasio najbolji. Seminaristi su podijeljeni u pet skupina prema sljedećim temama - *Demarh – desetina za Afroditu* (3./2. st. pr. Kr.), *Sjećanje Praksiepa Paranina* (3./2. st. pr. Kr.), *Lelija Krizida – udovica posjednika u Fariji* (2. st. po. Kr.), *Kornificija Gavila – kći rimskih posjednika u Fariji* (1./2. st. po. Kr.), *Pitej – zemljoposjednik u Faru* (4./3. st. pr. Kr.) – a u gotovo mrtvoj utrci najboljim je proglašen esej *Lelija Krizida – udovica posjednika u Fariji* autorica Lucije Bužančić, Antonije Ivančan, Mateje Ljubičić i Dore Novinc. Književni krug Split nagradio je i seminariste koji su pokazali najveći angažman u lektoratima. Za rad u latinskom lektoratu nagrađena je učenica Antonija Ivančan, dok je u grčkom lektoratu nagradu odnijela učenica Ita Peraica.

Razdragana lica organizatora i voditelja seminarara te smijeh i veselje polaznika sami su po sebi svjedočili uspjehu ideje koja se, s ciljem upoznavanja mladih s antičkom kulturom i hrvatskom spomeničkom baštinom, kontinuirano provodi već deset godina.

Naime, interdisciplinarni pristup i suradnja stručnjaka s područja različitih znanstvenih djelatnosti, okupljenih oko zajedničke teme interesa, od velike je važnosti u proučavanju kulture koja je postavila temelje i usmjerila tijek razvoja današnje moderne civilizacije, a duboko je utkana i u tradiciju hrvatskog naroda. Stoga ovakve vrste ljetnih škola i seminarara potiču mlade da, izvan zidova učionica, pod vodstvom stručnjaka u veselom i nadasve poticajnom okružju, opipaju i prožive saznanja stečena školovanjem, što je od neprocjenjive vrijednosti pri postizanju ukupnosti učenikova poznavanja pojedinih područja, kao rezultatu istinskog razumijevanja postavljenih zadataka, i širenju svijesti o potrebi i vrijednosti istraživanja i očuvanja kulturne baštine našega naroda.

Tomislav Reškovac

Leo Strauss, GRAD I ČOVJEK

prev. N. Petrak i M. Gregorić, Izdanja *Antibarbarus*, Zagreb 2004.

Leo Strauss (1899.-1973.), njemačko-američki filozof politike, nije u hrvatskoj stručnoj javnosti nepoznat: od Straussovih ključnih knjiga nije prevedena jedino zbirka njegovih najpoznatijih eseja pod naslovom *What is Political Philosophy?* (1959.)¹. Ova pak posljednja prevedena knjiga, *Grad i čovjek* (*The City and Man*, 1964.), bavi se trima, u oba pogleda klasičnim tekstovima: Aristotelovom *Politikom*, Platonovom *Državom* i Tukididovim *Peloponeskim ratom*.

Razlozi Straussovog čitanja klasika nisu ni školničke ni sentimentalne naravi: na povratak klasicima "primorava...kriza našeg vremena, kriza Zapada" (str. 5). Kriza se pak Zapada "sastoji u tome što je [Zapad] postao nesiguran u svoju svrhu. Zapad je nekad bio siguran o svojoj svrsi – svrsi u kojoj su se mogli ujediniti svi ljudi, te je stoga imao jasnu viziju svoje budućnosti kao budućnosti čovječanstva. Mi više nemamo tu izvjesnost i tu jasnoću." (7) Ta je pak izgubljena svrha Zapada, svrha moderniteta, "univerzalni savez slobodnih i ravnopravnih nacija, od kojih se svaka sastoji od slobodnih i ravnopravnih muškaraca i žena" (7). Po Strausovu sudu, oba su aspekta modernog projekta propala. Prvi od njih, univerzalna federacija nacija, pokazao se kao "wishful thinking" koji "ne podupire ništa osim naslijeđene i možda već zastarjele nade" (9). Stoga smo osuđeni na pojedinačna društva

društva kojih je "prva i najhitnija dužnost vlastito samoočuvanje, a najviša zadaća vlastito usavršavanje" (9). No, i taj preostali aspekt cilja je postao nedostupan onoga trena kada je "nauk o univerzalnom i bogatom društvu...po općem priznanju postao ideologijom – učenjem koje po svojoj istini i pravdi nije nadmoćno nijednoj od drugih bezbrojnih ideologija" (10). Imamo li na umu da je društvo koje se sastoji od slobodnih i jednakih osoba temeljni *credo* liberalne demokracije, tada je jasno da je Straussova kriza Zapada u stvari kriza liberalna demokracije. Kriza liberalne demokracije je, pak, samoskrivljena: ona je uzrokovana liberalnim relativizmom, uvjerenjem da niti jedan oblik života nije sam po sebi bolji od drugih: "svrha demokracije nije krepost nego sloboda, to jest, sloboda živjeti plemenito ili nisko, već kako je komu drago" (116). Taj je pak relativizam izravna posljedica principa autonomije, tj. interiorizacije utemeljenja moralnosti. Liberalnodemokratska ideja koji čini srž modernog Zapada, a prema kojoj nije na državi da određuje što je to dobar život ili sreća, već jedino da osigura slobodu svakoj osobi da živi u skladu s vlastitim poimanjem sreće i dobrog života, u svojem je začetku dekadentna pa stoga neminovno vodi propasti.